

LA REDUCCIÓ DELS PESOS, MIDES I MESURES DE PALAFRUGELL, MONT-RÀS, LLOFRIU I PALAMÓS EN EL SEGLE XVI

PER

LLUÍS BATLLE I PRATS

Tots els pobles han tingut sempre especial cura dels pesos, mides i mesures que esdevenen imprescindibles per al seu desenvolupament econòmic, ja que d'altra manera les transaccions no serien pas possibles. Aquest particular requereix també d'una moneda, si bé respecte d'aquesta la variació és molt més petita ja que queda reduïda a la pròpia de cada nació i país, excepció feta de circumstàncies de força major, com seria una guerra, tal com dissortadament va succeir entre nosaltres en els anys de 1936 a 1939 en què la diversitat de moneda local va ésser molt considerable i encara avui fa la joia dels col·leccionistes.

Al segle XVI degué produir-se gran malestar per raó de la diversitat de pesos, mides i mesures que servien en el nostre país i la ressonància arribà fins a les Corts on s'hi tractà de donar-hi solució. Això va succeir l'any 1585 en la convocada a la vila de Montsó i que va inaugurar el rei Felip II, en el capítol 89 de la qual i a fi de «llevar los molts i notables inconvenients que resulten de haver-hi diversitat de pesos, mides i mesures . . . estatuí i ordenam ab lloació y aprobació de la present Cort ab constitució perpetua, que en part alguna de dits Principat i Comtats (de Rosselló i Cerdanya) nos puga tenir, rebre ni usar altre pes, mida i mesura sinó la que se usa i es aprobada en la ciutat de Barcelona».

Les disposicions per a portar a realitat aquest acord i resolució són del major interès i pel que diu relació a la ciutat de Girona i a la seva Vegueria es troben en el *Llibre de Pesos y Mesuras* que es guarda a l'Arxiu Municipal de la dita ciutat. Com hem explicat, l'esmentat capítol manava la reducció o equivalència entre els pesos, mides i mesures de Barcelona considerades i tingudes com a patró i model i les demés del Principat i comtats de Rosselló i Cerdanya. El Lloctinent va nomenar tres doctors del Reial Consell i la Diputació del General altres tres en representació dels tres estaments o braços, i aquestes sis persones van formar la Comissió Central que havia de designar les comissions delegades per a cada una de les vegueries a fi de portar a terme la reducció.

El Lloctinent General i els Senyors Diputats van concordar que per ésser vint-i-dos les Vegueries de Catalunya, Rosselló i Cerdanya, el Lloctinent General nomenaria tres persones d'onze vegueries: Barcelona, Lleida, Tarragona, Vic, Besalú, Manresa, Tàrrrega, Montblanch, Berga, Pallars i Balaguer, i els Senyors Diputats nomenarien les tres persones de les altres onze Vegueries que són: Girona, Perpinyà, Tortosa, Puigcerdà, Agramunt, Vilafranca de Conflent, Camprodon, Ribes, Ripoll, Vilafranca del Penedès i Cervera.

El 24 de juliol del 1587 van quedar constituïdes aquestes comissions i es va disposar la confecció de vint-i-dos col·leccions, una per cada vegueria, de tots els models vigents a Barcelona. Cada una de les delegacions va encarregar-se d'una detallada informació en els respectius pobles, i després d'escoltar la declaració jurada dels testimonis, els experts aixecaven acta de la correspondència dels pesos, mides i mesures que havien presentat amb les de Barcelona que havien servit de model. La reducció quedava feta i aleshores quedava com oficial.

Aquesta manera d'obrar va ser com una mena d'anticipació, amb totes les salvetats que calguin, de l'adopció del Sistema Mètric Decimal, que a Espanya es va fer per decret d'Isabel II el 20 de juliol de 1849, i va resultar més positiva ja que segurament la reducció tingué efectes immediats, i com és sabut la introducció del S.M.D. es va fer lentament i dissortadament l'adopció mundial no és pas encara una realitat.

Per la Vegueria de Girona els Diputats van designar els Reverends i Magnífics Jaume Çaconomina canonge de la Seu per l'estament eclesiàstic, Benet Alemany d'Alemany, donzell, pel braç militar i Miquel Çaconomina pel braç reial o popular, els quals, junt amb el notari escrivà de la Diputació local de la Ciutat i Col·lecta de Girona, formaren la Comissió Reductora que començà a treballar el dia 5 de juliol de 1589 «en la casa del General situada en la plaça del Ví de la present ciutat de Gerona, aont per aquest

efecte los han fet portar i posar los patrons, que com es dit ya son acabats y els han donat comodo loc per a tenir y recondir les mesures, pesos y mides de tota la Vegueria quils seran portades y mes los hajen ordenat altres coses convenients per la dita reducció» que per les poblacions de Palafrugell, Mont-ràs i Llofriu es va desenvolupar com segueix:

Dit dijous a trenta hu del dit mes de agost en presència de dit Notari y dels testimonis baix escrits Joan Deulofeu Ferrer y lo any present Prohom e o Jurat de la Vila y Parròquia de Palafrugell, Barthomeu Pruneda Pagés y lo any present Jurat de la Parròquia de Monràs y Damià Capella Pagès y Jurat de la Parròquia de Lofriu tots del terme de Palafrugell, personalment constituïts davant dits Senyors Reductors en la Casa y Sala del General migensant jurament han denunciat y afirmat que en dit terme de Palafrugell sots lo qual se comprenen les dites Parròquies i Vila de Palafrugell, Monràs y Lofriu tant en lo comprar y vendre com en pagar los censos y altres drets de tots generos de grans, usen y practican una mesura que s'anomena MIGERA la qual esta dividida en dos quarteras y la quartera en dotze quarterons o cops, així que vint y quatre quarterons o cops fan la migera; e més han denunciat y afirmat que en lo mesurar del ví, usen y practican de una mesura anomenada BOTA, la qual esta dividida en sis quarteras y la quartera en dos mitjas quartera, així que dotse mitjas quarteras fan bota; e més han denunciat y afirmat que en lo mesurar del oli usen y practican ab una mesura que s'anomena BOTA, qual esta dividida en quatorse quartons y mitg, y cada quartó esta dividit en quatre quartas de manera que sinquanta y vuyt quartas fan bota; e més han afirmat y denunciat que en lo midar usen y practican de una mida anomenada CANA dividida en vuyt palms y lo palm en quatre quarts, així que trenta dos quarts fan cana; e més han denunciat y afirmat que en lo pesar usen de QUINTAR dividit en quatre robas; y la roba en vint y sis lliures y la lliura en dotse onças y la onça en quatre quarts; e més han denunciat y afirmat, que en lo comprar y vendre de la sal usen y practican de una mesura que es diu CAFIS lo qual esta dividit en vint y set quartas y la quarta en dos mitjas quartas, així que sinquanta quatre mijas fan lo cafis.

E après encontinent foren fetes les Reduccions de dits pesos, mides y mesures ab intervenció de Jaume Blanc afinador y primerament de la migera de grans ab una mesura de fust quadrada, anomenada QUARTERA que dits prohoms o jurats aportaven y liuraven, y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona y fonch trobat, que la migera rasa de dit terme de Palafrugell, Monràs i Lofriu es sis quartans, tres quarterons y tres dotsens de quartero mesura de Barcelona, y la quartera de dit terme rasa es tres quartans un quarteró set dotsens de quarteró y un vint y quatre de

quarteró mesura de Barcelona, y lo quarteró o cop de dit terme ras, es un quarteró un dotsé de quarteró un vint y quatre de quarteró un noranta sisé de quarteró mesura de Barcelona. Y la MIGERA de dit terme curumullada es set quartans y nou dotsens de quarteró mesura de Barcelona. Y la QUARTERA de ditas Parroquias y terme curumullada es tres quartans y mig y dos quarterons quatre dotsens de quarteró y un vint y quatre de quarteró mesura de Barcelona. Y lo QUARTERO o COP de dit terme curumullat es un quarteró dos dotsens de quarteró y un quaranta vuyté de quarteró, y un noranta sisé de quarteró mesura de Barcelona.

E après fonch feta la reducció de la BOTA del ví ab una mitja quartera de terra, que dits prohomens o jurats aportaven y liuraven y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona, y fonch trobat que la bota de ví de dit terme y parròquias es quatorse quartes un octau de quarter y un setsé de quarter mesura de Barcelona, y la quartera de ditas Parroquias y Terme es de dos quartes de quarteró un octau de quarteró y un trentadosé de quarteró mesura de Barcelona. Y la mija quartera de dit Terme y Parròquia és un quarter, un octau de quarter un setsé de quarter y un sexanta quatre de quarter mesura de Barcelona.

E après fonch feta la reducció de la BOTA del oli, ab una quarta de aram que dits prohomens o jurats aportaven y liuraren y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona, y fonch trobat que la bota del oli de dit Terme y Parròquias és tretse quartans, dos quartons o mitg quartá de quartó y un octau de quartó mesura de Barcelona y lo quartó de ditas Parròquias y Terme es tres quartons y tres quartes de quartó mesura de Barcelona y la quarta de dit terme és tres quartas de quartó, un octau de quartó y un setse de quartó mesura de Barcelona.

E après fonch feta la reducció de les mides ab una CANA de fust quadrada que dits Prohomens aportaven y han liurada y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona, y fonch trobat ésser la mateixa de la ciutat de Gerona.

E après fonch feta la reducció del pes ab una ROMANA que dits Prohomens aportaven y liuraren y fonch trobat que lo pes de dit Terme y Parròquies és lo mateix de la ciutat de Barcelona.

E après fonch feta la reducció de la mesura de la sal ab una mesura de fust quadrada anomenada MIJA QUARTA que dits Prohomens aportaven y que han liurada y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona y fonch trobat que lo CAFIS de la sal de dit Terme es vuyt quarteras vuyt quartans mitg quartà y un octau de quartà mesura de Barcelona, y la quarta de ditas Parròquias y Termes es tres quartans y mitg quartà y un quart de quarta y un octau de quarta mesura de Barcelona, y la mija quarta de ditas

Parròquias y Termes és un quartà mitg quartà, una quarta part de quarta un octau de quarta y un setsé de quarta mesura de Barcelona.

Presentes per testimonis dits Pere Boix y Jaume Blanch causídich (1).

PALAMÓS

Dimarts a sinch del present mes de setembre en presència del dit Notari y dels testimonis baix escrits Mossèn Antoni Gorgoll mercader y lo any present Jurat de la vila de Palamós y jurisdicció de aquella Vegueria ampla de Gerona personalment constituhit devant dits Senyors Reductors migensant jurament ha denunciat y afirmat que en dita vila de Palamós tant en lo comprar y vendrer com en pagar los censos y qualsevols altres de tot generos de grans usan y practican de una mesura que s'anomena MIGERA dividida en dos quarteras, y la quartera en dotse quarterons de manera que vint y quatre quarterons són la migera; però dix que lo de pagar los censos ab dita mesura se entén comunament perquè en dita vila y terme de Palamós, són alguns que pagan ab altres mesures com en la mesura de Monells (?) y altres conforme se diu en los capbreus. E més han denunciat y afirmat que en lo comprar y vendrer del ví usan de una mesura anomenada BOTA, la qual esta dividida en dos mijas botas, y la mija bota en dos quarterolas, y la quarterola en dos mijas quarterolas y la mija quarterola en dos mesures, de manera que setse mesures fan bota de ví en dita vila de Palamós. E més ha denunciat y afirmat que en lo comprar y vendrer del oli y pagar los censos de aquell, usan de una mesura que s'anomena BOTA la qual està dividida en tretse quartans y mitg, y lo quartà està dividit en quatre quartas que sinquanta quatre quartas fan la bota del oli de dita vila de Palamós. E més ha denunciat y afirmat que en lo midar usan de una mida que s'anomena CANA la qual està dividida en vuyt palms y lo palm en quatre quarts y lo quart en dos mitgs. E més ha denunciat y afirmat que en lo pesar usan de pes de QUINTAR, lo qual està dividit en quatre robes y la roba està dividida en vint y sis liures de manera que cent y quatra liures fan lo quintar, que la liura és de dotse onçes y la onça de quatre quarts.

E apres encontinent y per dits Senyors Reductors fonc fet lo escandall y reducció de dites coses ab intervenció de Jaume Blanch afinador, y primerament de la mesura o migera dels grans ab una mesura de fust quadrada anomenada QUARTERA que dit Jurat aportava y liurà y ab los originals patrons de la ciutat de Barcelona tramesos pels Senyors Deputats, y fonc trobat que la MIGERA dels grans de la vila de Palamós són sis

1. Arxiu Municipal de Girona. *Llibre de pesos y mesures*, ff. 49 v.º 52 v.º.

quartans tres quarterons vuyt dotsens de quarteró y un vint y quatrè de quarteró y un noranta sisè de quarteró mesura de Barcelona; y la quartera rasa de esta vila és tres quartans, un quarteró deu dotsens de quarteró, un quaranta vuytè de quarteró y un cent noranta dosè de quarteró, mesura de Barcelona; y lo mesuró o quarteró ras de dita vila es un quarteró, un dotsè de quarteró, un quaranta vuytè de quarteró, un cent noranta dosè de quarteró, un tres cents vuytanta quatrè de quarteró y un set cents seixanta vuytè de quarteró mesura de Barcelona; y la migera de dita vila curumullada és set quartants un quarteró y quatre dotsens de quarteró mesura de Barcelona; y la quartera curumullada de dita vila és tres quartans dos quarterons y vuyt dotsens de quarteró mesura de Barcelona, y lo quarteró curumullat de dita vila és un quarteró dos dotsens de quarteró un vint y quatrè de quarteró mesura de Barcelona.

E après fonch fet lo escandall o reducció de la mesura del ví ab una MIJA QUARTEROLA de aram que dit Jurat aportava y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona tramesos per los Senyors Deputats, y fonc trobat que la BOTA del ví de dita vila és quatorse quarters mesura de Barcelona y la mija bota de dita vila és set quarters mesura de Barcelona y la quarterola de dita vila és tres quarters y mitg o dos quarterons mesura de Barcelona, y la mija quarterola de dita vila és un quarter y tres quarterons mesura de Barcelona y la mesura de dita vila en tres quarterons y mig quarteró o un octau de quarter mesura de Barcelona.

E après fonch fet lo escandall y reducció de la BOTA del oli ab una mesura de aram anomenada QUARTO que dit Jurat aportava y ab patrons originals de la ciutat de Barcelona tramesos per los Senyors Deputats y fonch trobat que la bota del oli de dita vila es tretse quartants un quarteró un octau de quarteró y un setsè de quartó mesura de Barcelona, y lo quartó de dita vila és tres quartons, tres quartas de quartó un octau de quartó y un setsè de quartó mesura de Barcelona, y la quarta de dita vila són tres quartas de quartó, un octau de quartó, un setsè de quartó y un sexanta quatrè de quartó mesura de Barcelona.

E après fonch fet lo escandall de las midas y pesos, ço es de las midas ab una CANA de fust y dels pesos ab una romana que dit Jurat aportava, y ab los patrons originals de la ciutat de Barcelona tramesos per los Senyors Deputats y fonch trobat aixi los pesos com les mides ésser conforme los pesos y midas de la ciutat de Gerona y així la reducció d'elles se refereix a la reducció de la dita ciutat de Gerona. Presents per testimonis dit Pere Boix i Pere Coc tintorer (2).

2. Arxiu Municipal de Girona. *Llibre de pesos y mesures*, ff. 75-79.

Direm per acabar que no és la primera vegada que hem tractat de metrologia de la ciutat i província. El lector interessat pel tema llegirà amb profit les nostres col·laboracions: *La reducción de pesos y medidas de 1585 en relación con Olot y Camprodón*. Amics de Besalú, I.^a Assemblea d'Estudis del seu Comtat, 1968, Olot (1972), pp. 75-79; *La «reducció de pesos, mides i mesures» del siglo XVI en relación con San Feliu de Guixols*. «Ancora» núm. 1.048-49. Extraordinario de la Fiesta Mayor. Año 1968; *Pesos, mides i mesures de Girona en els segles XV i XVI*. «Estudis d'Història Medieval» Estudis dedicats a Ferran Soldevila en el seu 75è. aniversari. Vol. II. (Barcelona 1970), pp. 103-107. Institut d'Estudis Catalans; *La «reducción de pesos, mides i mesures» del siglo XVI en relación con Gerona y su veguerío*. Homenatge a Elias Serra Ràfols. La Laguna, I (1970), pp. 195-200.